

Lewis, David – Kanji, Nazneen: Non-Governmental Organizations and Development. London: Routledge, 2009, 256 pages, ISBN 978-0-41545430-8.

Monika Meislová¹

Ačkoli role a význam nevládních neziskových organizací (NNO) v poskytování zahraniční rozvojové pomoci neustále roste, v porovnání s ostatními rozvojovými tématy je jim věnována o poznání menší pozornost, a to jak v rámci odborných akademických kruhů, tak v rámci veřejné diskuze. Existují však i výjimky; jednu z nich představuje recenzovaná publikace *Non-Governmental Organizations and Development* od Davida Lewise a Nazneen Kanji, která se problematikou rozvojových NNO podrobně zabývá. V České republice zatím kniha na dané téma zcela chybí (a to i přesto, že participace nevládního sektoru na zahraniční rozvojové spolupráci stabilně stoupá: zatímco v roce 2004 činil jeho podíl na finanční alokaci pro bilaterální projekty 12,2 %, v současnosti se jedná o 25 %). Český čtenář je tedy výlučně odkázán na literaturu zahraniční provenience.

Zárukou kvalitního zpracování je již samotná odborná erudice a bohaté zkušenosti obou autorů, kteří působí na *London School of Economics* a problematice rozvojové pomoci se dlouhodobě věnují. David Lewis se specializuje na oblast Jižní Asie, zejména na Bangladéš. Recenzovaná kniha je jeho druhou publikací pojednávající o rozvojových NNO; první – *The Management of Non-Governmental Development Organizations* – vyšla v nakladatelství Routledge v roce 2007. Nazneen Kanji, jež v současnosti vede výzkumný projekt týkající se kvality života v rámci *Aga Khan Development Network*, má za sebou mnoho let rozvojové praxe v Africe a Asii.

Publikaci, která je psána velmi čtivým jazykem, doplňuje celá řada tabulek, fotek, vysvětlujících případových studií a ilustrativních příkladů dobré i špatné praxe (zejména z evropských, afrických a asijských zemí). Autoři aktivně vstupují do soudobých debat o rozvoji a roli NNO v něm a vše zasazují do kontextu stávající odborné literatury. Kriticky se vypořádávají s klíčovými autory v oboru, jakými jsou např. Lester Salomon, Helmut Anheier, David Korten, Jim Igoe, Tim Kelsall, Geof Wood, Julie Hearn nebo David Hulme. Kniha vyšla jako součást řady *Routledge Perspectives on Development* věnující se stěžejním rozvojovým tématům

¹ Kontakt: Katedra politologie a evropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Křížkovského 12, 770 80 Olomouc; e-mail: monika.meislova@email.cz.

(zatím v jejím rámci vyšlo 13 knih a minimálně dalších 12 se plánuje). Text je logicky a přehledně rozčleněn do 10 kapitol.

První kapitola *de facto* nahrazuje úvod a vedle vysvětlení struktury knihy se zabývá objasněním základní terminologie. Obdobně jako v mnoha jiných publikacích pojednávajících o NNO zde nalezneme ono již tradiční „povzdychnutí“ nad velmi obtížnou uchopitelností neziskových organizací, a to s ohledem na nesmírnou diverzitu jejich forem, druhů, rolí a úkolů. NNO tak představují velmi komplexní, nejasnou a nesnadno pojatelnou analytickou kategorii (s. 2). Autoři si kladou často zmiňovanou otázku, co NNO ještě jsou a co už nikoli (s. 8), a pro ilustraci uvádějí 47 výrazů používaných pro různé typy NNO (s. 9 a 10). Velmi kladně hodnotím skutečnost, že se kniha zabývá jak *severními* NNO s ústředím v „severních“ donorských zemích, tak těmi *jižními* se sídlem v rozvojových oblastech.

Druhá kapitola vkládá vývoj rozvojových NNO do historického kontextu; zde autoři rozvíjí mnohdy opomíjený fakt, že NNO nejsou novým fenoménem, ale těší se poměrně dlouhému a zajímavému vývoji (s. 30-32). Velmi přínosné jsou kapitoly číslo tři a čtyři, jež zasazují danou problematiku do širšího teoretického rámce. Autoři rozebírají jednotlivá rozvojová paradigmatata a všímají si, jakým způsobem nevládní neziskové organizace pojmají. Věnují pozornost jak těm teoriím, které NNO přisuzují malou roli (teorie modernizace a závislosti, s. 48-52), tak těm, jež je vyzdvihují (neoliberalismus, institucionalismus a alternativní teorie spojené s postmodernismem, s. 52-59). Jednoznačně kladně lze hodnotit skutečnost, že autoři nereflktují pouze „mainstreamové“ teorie, ale nabízí rovněž alternativní pohledy a přístupy. Zároveň je však škoda, že systematicky nezmapovali širší okruh teorií, ale selektivně zvolili pouze některé z nich.

Pátá kapitola se soustředí na role NNO v současné rozvojové praxi, přičemž identifikuje tři hlavní: 1) dodavatelskou, 2) advokační a 3) partnerskou (s. 91). Jedná se pochopitelně o jisté zjednodušení a sami autoři správně poukazují na skutečnost, že v praxi se jednotlivé role (zejména první a druhá) velmi často prolínají (s. 116-118). Následující dvě kapitoly jsou koncipovány opět teoretičtěji. Zatímco šestá kapitola pohlíží na NNO z hlediska konceptu občanské společnosti, sedmá kapitola analyzuje příležitosti a výzvy, které rozvojovým NNO přináší proces globalizace. Autoři se krátce zamýšlí i nad způsobem, jakým globalizace proměnila zahraniční rozvojovou spolupráci jako celek (viz zvyšující se důraz na bezpečnost a prevenci terorismu, s. 142).

Jako velmi zajímavou hodnotím osmou kapitolu pojednávající o NNO v systému rozvojové spolupráce, zejména pak část o jejich financování (s. 169-173) a postavení v rámci *aid industry*, tedy v „průmyslu“ poskytování rozvojové pomoci (s. 173-181). Za zmínku rovněž stojí

pasáž o tom, proč některé NNO dobrovolně zůstávají vně tohoto „průmyslu“. Předmětem deváté kapitoly jsou NNO a humanitární pomoc. Za nejpoutavější část považuji úsek pojednávající o sekuritizaci rozvojové pomoci a o otázce její politické neutrality. U této kapitoly chybí závěrečné shrnutí; jedná se patrně o pouhé opominutí, neboť u žádné jiné kapitoly shrnutí neschází.

V poslední kapitole autoři nastiňují budoucnost a perspektivy rozvojových NNO. Přestože tvrdí, že NNO zůstanou klíčovým hráčem i v následujících letech, zároveň podotýkají, že již nejsou *flavour of the month*, jako tomu bylo v 90. letech, a v budoucnu se budou muset vypořádat s celou řadou výzev. Mezi ně patří zejména nutnost výběru mezi tržními a netržními přístupy (viz hojně diskutovaná otázka věrnosti NNO vůči původním idejím a hodnotám; v této souvislosti připomeňme známý Foremanův výraz *McDonaldizace* NNO), stejně jako potřeba volby mezi profesionálními a aktivistickými strukturami (v tomto kontextu nelze nezmínit tzv. *paradox* NNO: zatímco dříve byly NNO často kritizovány za nedostatek profesionality, dnes – v době, kdy se postupně profesionalizují – jsou obviňovány z nadměrné byrokratizace). Mezi další výzvy patří podle autorů tenze mezi jednotlivými rolemi NNO, otázka efektivity a odborných znalostí, odpovědnost NNO a také aktivizace relativně nových donorů, kteří se nevyznačují přílišným zájmem o NNO (např. Čína, Indie, Rusko, Kuvajt, Saudská Arábie a Spojené arabské emiráty).

Nespornou předností recenzované publikace je její vyváženost. Často se lze setkat s knihami, které buď jednoznačně oslavují NNO, anebo se vyhraněně vymezují proti nim. V tomto případě se však nejedná o zjednodušenou adoraci role NNO v rozvojové pomoci či prvoplánovou kritiku: jakkoli jsou si autoři vědomi důležitosti a přínosu NNO v rozvojovém procesu, neopomíjejí zároveň akcentovat i jejich slabé stránky – viz např. jejich tendence podřývat roli státu v rozvojových zemích (s. 17), jejich rozporuplný charakter (s. 44) či smíšené výsledky při poskytování pomoci (s. 207-208). Kritické argumenty autorů se tak prolínají celou knihou a nabízí vyvážený a nezaujatý text s mnoha podněty k zamyšlení. Čtenáře až zamrzí omezený rozsah publikace, který neumožňuje věnovat se jednotlivým tématům důkladněji.

Závěrem lze konstatovat, že kniha se velmi dobře hodí jak pro studenty (je možné ji např. použít jako vysokoškolský učební text), tak pro zainteresovanou veřejnost. Ačkoli její přebal tvrdí, že je určena i lidem z rozvojové praxe, dovoluji si namítnout, že této kategorii osob informace bezprostředně použitelné v jejich činnosti nepřináší (snad jen s výjimkou osmé kapitoly, jež je nejpraktičtější orientovaná). Spíše než novátorskou, provokující a vyčerpávající publikaci lze tedy knihu chápat jako ucelený úvod do rozsáhlé a komplexní problematiky rozvojových NNO, jenž čtenářům předkládá mnoho užitečných, relevantních a aktuálních

informací. Tento zdařilý publikační počín tak lze doporučit každému, kdo se o danou oblast zajímá.